

EIS-nieuws

Stage Julia Satter

De grashommel *Bombus ruderarius* is in de laatste tientallen jaren sterk achteruitgegaan en op de rode lijst terechtgekomen als 'kwetsbaar'. Tegenwoordig komt ze in Nederland alleen in ogenschijnlijk stabiele populaties voor in zeekleigebieden in de Zeeuwse delta en in Friesland. Ze wordt het meest gezien in open bloemrijke gebieden en lijkt een voorkeur te hebben voor lip- en vlinderbloemigen en gewone smeerwortel. Het nest wordt gebouwd in hoge ruigtevegetaties. Door ongunstig maai-beleid verdwijnen zowel voedselplanten als nestlocaties. In westelijk Noord-Brabant wordt de grashommel sporadisch gezien, hoewel ze net over de provinciegrens in Zeeland veel vaker gemeld wordt.

Tijdens een stageonderzoek van maart t/m juli 2021 onderzoekt Julia Satter (HAS Hogeschool, Toegepaste Biologie) de verspreiding en levenswijze van de grashommel in West-Brabant. Hierbij wordt naar grashommels gezocht in de leefgebieden waar al recente waarnemingen van bekend zijn, maar ook in

potentieel geschikte leefgebieden. Daarbij wordt informatie verzameld over de gebieden en het foerageergedrag van de hommels. Bij het verschijnen van de werksters worden stuifmeelmonsters genomen om te onderzoeken van welke planten de soort stuifmeel verzamelt.

Deze stage zal inzicht bieden in de verspreiding van de grashommel in West-Brabant. Mogelijk is er sprake van onderbemonstering en zit de soort er toch nog wijder verspreid dan tot op heden gedacht werd. Daarnaast zal er meer duidelijkheid komen in de habitat- en voedselvoorkeuren van deze nog weinig onderzochte hommel.

Linde Slikboer

Stage Joris Lugtenburg

De gewone oliekever *Meloe proscarabaeus* was ooit een algemene kever die door heel Nederland voorkwam. Deze blauw-zwarte kever is 11 tot 35 mm groot, plomp gebouwd en vanwege haar gereduceerde vleugels aan de grond gebonden. Ze gedraagt zich als parasiet van diverse soorten wilde bijen. De larven worden triungulinen genoemd en klimmen in het voorjaar naar de toppen van de vegetatie, in de hoop zich vast te kunnen klampen aan een bij. Meegelift en aangekomen in het nest, verorbert de larve de voedselvoorraad van de bij.

De afname van de oliekever heeft waarschijnlijk te maken met de afname van veel soorten solitaire bijen. Grote nestaggregaties van bodemnastelende bijen zijn schaars geworden. In het westen van het land worden oliekevers bijna uitsluitend nog gezien op dijken.

Joris Lugtenburg (Aeres Hogeschool Almere, Toegepaste Biologie) onderzoekt tijdens zijn negen weken durende stage

oliekevers op dijken rond het Haringvliet (Zuid-Holland). Hierbij wordt op alle buitendijken en in enkele aanvullende terreinen naar de imago's gezocht en worden gegevens verzameld over de plekken waar de kevers voorkomen. De resultaten moeten inzicht bieden in de verspreiding en behoeftes van de gewone oliekever, waardoor mogelijk ook duidelijker wordt waardoor deze soort zo sterk is afgenomen.

Linde Slikboer

Digitalisering Nederlandse Insecten

Als gevolg van de richtlijnen vanuit de overheid en Naturalis om zoveel mogelijk thuis te werken heeft het digitaliseren de afgelopen tijd op een laag pitje gestaan. Bovendien diende zich met het voorjaar ook de veldwerkperiode aan waarin ook voor corona het digitaliseringswerk jaarlijks al in wat rustiger vaarwater kwam. Gezien de recente versoepelingen willen we echter vanaf augustus weer gaan opstarten en het streven is om vanaf september 3-4 dagen per week te gaan digitaliseren. Het team bestaat nu uit Jan van Leeuwen en mijzelf. Naar verwachting worden we na de zomer weer versterkt met nieuwe digitaliseerders.

Ondanks de corona-gerelateerde obstakels heeft het project dit jaar ook al vruchten afgeworpen in de vorm van een publicatie. Ad Mol schreef op basis van in het kader van het project ingevoerde gegevens een artikel over de ecologie en verspreiding van de Nederlandse varenbladwespen in *Entomologische Berichten* (Mol 2021). Overigens is het digitaliseren van de bladwespen nog in volle gang.

Eind april bereikte ons het droevige nieuws dat Willem Hogenes was overleden. Willem verzorgde als specialist de determinaties van de Neuroptera s.l. (gaasvliegen kameelhalsvliegen, mierenleeuwen en schorpioenvliegen) en heeft zelf ook zeer veel materiaal van deze groep verzameld. Het plan was dat Willem in samenwerking met ons de publicaties zou verzorgen. Nu dit helaas niet meer mogelijk is zullen we vanuit EIS de publicaties schrijven. Daan Drukker werkt momenteel aan een publicatie over de verspreiding en herkenning van schorpioenvliegen en ook aan de overige groepen van de Neuroptera s.l. zal een publicatie worden gewijfd.

Iets wat in de toekomst voor de praktijk van het digitaliseringswerk grote gevolgen zou kunnen hebben is geautomatiseerde massadigitalisering. Het bedrijf Picturae heeft speciaal voor entomologische collecties een systeem hiervoor ontwikkeld. Hiermee worden individuele insecten voorzien van een collectienummer en qr-code en worden de bijbehorende etiketten gefotografeerd en digitaal beschikbaar gemaakt. In een project samen met Naturalis wordt het systeem nu voor het eerst met een echte museumcollectie getest. Voor deze proef zijn de Nederlandse bladwespen (Tenthredininae en Selandriinae) geselecteerd.

Willem Hogenes in 2015 (foto Rob de Vos).

Mol, A.W.M. 2021. Ecologie en verspreiding van de Nederlandse varenbladwespen (Hymenoptera, Symphyta). – *Entomologische Berichten* 81 (1): 6-20

Martijn Kos

Dijkenproject(en)

Tijdens het onderzoeksproject Rijke Dijken van de Delta worden insecten geïnventariseerd op tientallen dijken in Zeeland en West-Brabant en op de Zuid-Hollandse eilanden. In 2020 is de eerste helft van het veldwerk voltooid, in 2021 wordt het project afgerond.

De eerste resultaten zijn erg positief: in het eerste jaar werden al ruim 110 soorten bijen gevonden, waaronder zeldzame soorten en veel typische dijkbewoners in grote aantallen. Opvallend is de aanwezigheid van een grote diversiteit aan soorten die op bijen parasiteren, zoals koekoeksbijen en goudwespen. Dit benadrukt de waarde van dijken als nestelplaats voor bijen. Tijdens het project worden veel gegevens verzameld over de onderzochte dijken. Naast de wilde bijen wordt ook gekeken naar dagvlinders, sprinkhanen en vegetatie. Ook wordt gelet op het omliggend landschap, de hoogte en expositie van de dijk en de hellingshoek van het talud. Uiteindelijk zullen de verzamelde gegevens leiden tot een beter beeld van welke insecten hun leefgebied hebben op dijken en van welke factoren dit afhangt.

Dankzij de korte, open vegetatie zijn dijken vaak erg bloemrijk en aantrekkelijk voor bodemnastelende insecten, ook in agrarisch gebied (foto Niels Godijn).

Dit jaar is al direct een vervolgproject van start gegaan, nog wat groter en ambitieuzer, met een looptijd zal hebben van zes jaar. Tijdens dit Deltaplan Rijke Dijken wordt het onderzoek voortgezet en worden de resultaten breed gecommuniceerd om de natuurwaarde van dijken veel bekendheid te geven. Daarnaast worden jaarlijks enkele dijken hersteld, waarbij ze in een ecologisch gunstiger beheer gebracht worden en/of ont- daan worden van overmatige boom- en struikgroei.

Rijke Dijken van de Delta wordt financieel mogelijk gemaakt door HommelHulp Nederland (met bijdragen van het Prins Bernhard Cultuurfonds, Zabawas, Dioraphte en EIS Kenniscentrum Insecten), het Wereld Natuur Fonds, Kenniscentrum Akkervogels, de provincie Noord-Brabant en Waterschap Brabantse Delta. Het nieuwe project Deltaplan Rijke Dijken wordt mogelijk gemaakt door Stichting Van Klooster en andere partijen waarmee de gesprekken ten tijde van schrijven nog lopen.

Linde Slikboer

Jaarverslag 2020

Het volledige jaarverslag is te vinden op www.EIS-nederland.nl/organisatie.

Corona

De EIS-dag Insecten in de stad vond plaats op 26 januari in Utrecht. Met 280 deelnemers was de dag druk bezocht. Vanwege corona was het meteen het laatste

Een goed gevulde zaal tijdens de lezing over het insectenbalkon van Caspar Janssen (foto Daan Drukker).

live-evenement van het jaar. Het Europese sprinkhanencongres in maart werd afgelast, evenals diverse excursies en cursussen. In plaats daarvan werden digitale initiatieven ontwikkeld, zoals videoverslagen van excursies, nieuwe soortzoekers en meer aandacht voor sociale media. Via Facebook en Instagram worden nieuwtjes snel gedeeld en is de serie Insect van de week opgestart. Op het Youtube-kanaal brengt EIS alle filmpjes samen.

Eerste mierenreservaat

Het natuurterrein 'De Heide' bij Bennekom heeft als eerste in Nederland de status mierenreservaat gekre-

Koepelnest van de behaarde bosmier *Formica rufa* in natuurlijk stuk bos bij 'De Heide' (gemeente Ede) (foto Jinze Noordijk).

gen. Er zijn maar liefst 28 soorten mieren bekend, waaronder de bedreigde gewone satermier *Formica exsecta*.

Rijke dijken

In samenwerking met Grauwe Kiekindief - Kenniscentrum Akkervogels is EIS het project 'Rijke Dijken van

Dijken zijn belangrijk voor de biodiversiteit in het in agrarisch gebied (foto Niels Godijn).

de Delta' gestart. Tijdens het project worden de ecologische waarden van slaperdijken in het zuidwestelijk Deltagebied in kaart gebracht. Dit moet leiden tot concrete stappen voor verbetering van de biodiversiteit van dijken. Zie Bestuivers.nl/dijkenproject.

Met z'n allen, plantengallen!

Gallen zijn woekerweefsel van planten, veroorzaakt door insecten. Dit levert allerlei fraaie vormen op, van bolletjes en schijfjes tot koraalachtige structuren. Op basis van de vorm van de gal kan de veroorzaker bepaald worden. Via Waarneming.nl worden in drie jaar tijd gegevens over gallen bijeengebracht voor een verspreidingsatlas. Zie verder eis-nederland.nl/werkgroepen/gallen. Het gallenproject wordt in de pers goed opgepikt. Zo is organisator Matthijs Courbois al live in de uitzending geweest bij Vroege Vogels en stond er op 22 november 2020 een groot stuk in Trouw.

Catalogus kevers Nederlandse Antillen

In 2015 organiseerde Naturalis een expeditie naar St.

Eustatius, waar ook enkele EIS-medewerkers bij betrokken waren. Dit heeft nu geleid tot de eerste kritische lijst van de kevers van de (voormalige) Nederlandse Antillen, van de hand van Ed Colijn. Naast de gedocumenteerde lijst, met in totaal 363 soorten, is ook een uitgebreide bibliografie opgenomen, evenals een overzicht van keveronderzoekers die actief zijn geweest in het gebied.

Nieuwe soorten

Vuurzwamveervleugelkever

De vuurzwamveervleugelkever *Baranowskiella ehnstromi* is pas in 1997 beschreven en onlangs bij Eindhoven voor het eerst in Nederland gevonden. Dit kevertje leeft

De vuurzwamveervleugelkever is slechts 0,5 mm groot en daarmee de kleinste Europese kever (foto Tim Faasen).

in de bruinzwarte vuurzwam *Phellinus conchatus*, die op wilgen groeit. Waarschijnlijk kan het kevertje ook op andere plaatsen gevonden worden waar de zwam voorkomt.

Mierenkrekel

Sprinkhaanonderzoekers waren al langer alert op het voorkomen van de mierenkrekel *Myrmecophilus acervorum* in Nederland. De soort was bekend uit het ste-

De mierenkrekel in een nest van de wegmier *Lasius niger* in Cuijk (foto Daan Drukker).

delijk gebied van Berlijn en er waren ook vondsten dicht bij de Nederlandse grens. In 2020 vond Wout Winkelhorst een populatie van dit kleine gele krekeltje in zijn tuin in Cuijk.

Oliekeverknut

Oliekevers zijn onderdeel van het complexe ecosysteem rond wilde bijen. De oliekevers parasiteren bij de bijen, maar worden zelf ook weer aangevallen door ge-

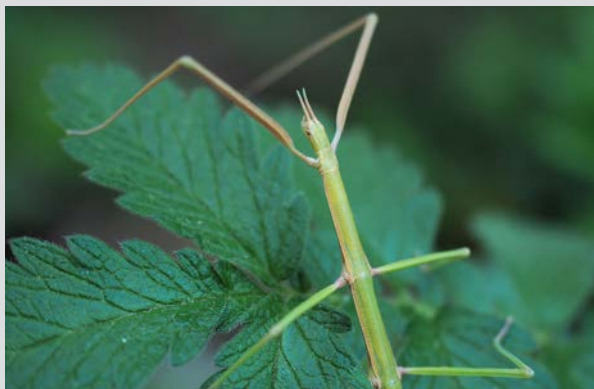

Oliekeverknutje valt een oliekever aan (foto Linde Slikboer).

specialiseerde knutjes. Op Goeree werd voor het eerst het oliekeverknutje *Atrichopogon meloesus* gevonden. Dit is de eerste vermelding voor Nederland en na Polen pas het tweede Europese land waar deze soort is aangetroffen.

Wandelende tak

De Gallische wandelende tak *Clonopsis gallica* blijkt een populatie te hebben in Midden-Nederland. Bij zo'n mediterrane soort zou je misschien denken aan losge-

Volwassen Gallische wandelende tak (foto Jinze Noordijk).

laten dieren door terrariumhouders. Het lijkt in dit geval echter aannemelijker dat de Nederlandse populatie het resultaat is van eitjes die door vogels in Zuid-Europa zijn opgegeten en in Nederland weer uitgepoept. Daarmee is Nederland een insectenorde rijker: de Phasmatodea.

Juchtleerkever

De laatste waarneming van de juchtleerkever *Osmoderma eremita* stamde uit 1946. In augustus 2020 vonden medewerkers van GaiaZoo in Kerkrade deze

Om de verspreiding van de juchtleerkever in kaart te brengen, zijn soms avontuurlijke inventarisaties noodzakelijk (foto Jinze Noordijk).

beschermde kever vlak bij een grote, dode schietwilg. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of er toch nog populaties van deze bijzondere doodhoutsoort aanwezig zijn in Zuid-Limburg.

Publicaties

Naast de twee reguliere nummers van Nederlandse Faunistische Mededelingen verschenen in 2020 ook de Entomologische Tabel aaskevers van de hand van Ed Colijn en Theodoor Heijerman, deel 5 van de verspreidingsatlas wantsen van Berend Aukema en de poster doodhoutkevers. EIS leverde ook een bijdrage aan het Living Planet Report over de relatie tussen landbouw en natuur.

Roy KLeukers

Postcodeloterijproject met SoortenNL

Met het samenwerkingsverband SoortenNL werkt EIS sinds een jaar aan een project met financiering van de Nationale Postcodeloterij. Het project is opgedeeld in vier deelgebieden: kennis, provincies, vrijwilligers en communicatie. Elk van de deelgebieden heeft zijn eigen aandachtspunten. Hieronder enkele van de onderdelen waar de teams aan hebben gewerkt.

Basiscursus Veldbiologie

In het voorjaar van 2021 is gestart met een basiscursus Veldbiologie waarin de deelnemer in 11 lessen (10 lessen en een bonusles) kennismaken met de verschillende soortgroepen, hoe je die kunt bestuderen en leren kennen en hoe je kunt bijdragen aan de kennis en bescherming van die groepen, via de soortorganisaties. Vanuit EIS zijn meerdere onderdelen verzorgd. De eerste was de les over insecten, samen met De Vlinderstichting, de tweede de les over onderwaterleven, samen met Ravon. De bonusles wordt ook vanuit EIS verzorgd, die gaat geheel over plantengallen en past binnen het project 'Met z'n allen plantengallen'. Geheel passend in de coronatijd vindt de gehele cursus plaats via een wekelijkse webmeeting. De cursus is een groot succes met maar liefst 1600 deelnemers in totaal. Alle deelnemers krijgen deze zomer het Basisboek Veldbiologie toegestuurd.

Werken met vrijwilligers

In het voorjaar van 2021 vond een workshop plaats waarin medewerkers van de soortenorganisaties van elkaar leerden over hun werk met vrijwilligers, zoals dat bijvoorbeeld voor de meetnetten plaatsvindt. Aan de hand van eigen succes- en faalverhalen wisselden ze ideeën uit binnen de thema's werving en bezieling, binding en community building, helpdesk en ondersteuning. Op basis van de workshop hebben enkele deelnemers een verbeterplan opgesteld waarmee ze een van hun vrijwilligersnetwerken gaan verbeteren.

Nederlandse Insecten: meer lacunes dan kennis

Binnen het onderdeel kennis heeft elke soortorganisatie in kaart gebracht wat het huidige kennisniveau is, waar de lacunes liggen en waar de inzet van de organisaties naartoe moet gaan binnen het postcodeloterij project en daarna. Achterliggende gedachte is dat voor juiste inzet van de bescherming van soorten, kennis nodig is op velerlei vlakken, zoals:

- Hoeveel compleet zijn onze waarnemingen?
- In welke leefgebieden komen de soorten voor?
- Hoe groot zijn de populaties, zijn deze stabiel of is er een achteruitgang?
- Wat bepaalt een goede habitatkwaliteit en ruimtelijke samenhang?
- Waaruit bestaan de bedreigingen en wat zijn de belangrijke knelpunten?
- Welke maatregelen zijn er nodig om die knelpunten op te lossen?

Voor EIS heeft dat geleid tot het rapport 'Nederlandse insecten: meer lacunes dan kennis', dat ook op onze website te vinden is.

Het nieuwe logo van SoortenNL.

Nieuw logo en huisstijl SoortenNL

Binnen het project is ook een nieuw logo voor het samenwerkingsverband SoortenNL ontwikkeld, dat op 15 juni is gepresenteerd.

Johan van 't Bosch

Oproep houtwespen van Nederland en België

Houtwespen zijn een kleine familie van grote, imposante bladwespen. Ze zetten hun eitjes af in bomen en zijn dus van belang als potentiële uitheemse invasieve soorten. Elf soorten houtwespen zijn tot nu toe waargenomen. Echter, sommige andere soorten kunnen waargenomen worden door de import van hout. De reuzenhoutwesp *Urocerus gigas* is de meest bekende soort door zijn grootte en kenmerkende zwarte en gele kleur. Toch zijn er twee gelijkende soorten waarvan de verspreiding in

Urocerus augur (foto René de Croon).

België en Nederland niet helemaal bekend is. *Urocerus augur* (zie afbeelding) en de 'dubbelsoort' *Urocerus sah* worden vaak verkeerd geïdentificeerd als reuzenhoutwesp. Hoewel dit zeldzame soorten zijn, lijkt het erop dat ze vaker worden waargenomen. *Urocerus augur* is al sinds decennia bekend, maar ook *Urocerus sah* wordt sinds kort in België waargenomen en zou ook in Nederland kunnen voorkomen. Deze soort is afkomstig uit Noord-Afrika en Azië, maar waarnemingen uit Canada en Frankrijk zijn ook bekend. We willen dan ook graag moleculair bewijs voor deze soort hebben. Deze houtwespen zijn te verwachten in de omgeving van naaldbomen zoals spar en den. Voor dit doel willen we alle waarnemers vragen om hun Belgische of Nederlandse waarnemingen van Siricidae in te voeren op Waarneming.nl. Daarnaast zijn verzamelde exemplaren (droog of op alcohol) van grote waarde voor dit onderzoek en kunnen naar één van de auteurs worden gestuurd.

Jorgen Ravoet, Weerde (België), jorgen.ravoet@gmail.com
Fons Verheyde, Oostende (België), fonsverheyde@hotmail.com

Ad Mol, Rosmalen (Nederland), awm.mol@hccnet.nl

Nieuwe veldgids lieveheersbeestjes

Dit jaar is een prachtig nieuw boek over lieveheersbeestjes verschenen. Het is een vertaling van een Engelse uitgave met fraaie tekeningen van Richard Lewington. Het boek is door

Gerrian Tacoma niet alleen vertaald maar ook volledig bewerkt voor Nederland en Vlaanderen. De verwachting is dat deze publicatie de studie van de lieveheersbeestjes in de Lage Landen zeker verder zal stimuleren.

Roy, H. & P. Brown 2021. Veldgids lieveheersbeestjes van Nederland en Vlaanderen. – Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. Prijs: 25 euro.

Roy Kleukers

Hommelhulp Nederland

In 2021 loopt het in 2018 gestarte project HommelHulp af. Tijdens dit grote en complexe project is gewerkt aan zowel

indirecte als directe bescherming van hommels in Nederland. In de eerste jaren werd het project geleid door Vincent Kalkman (nu Naturalis), vanaf begin 2020 was Linde Slikboer projectleider.

De belangrijkste pijlers van HommelHulp zijn: Bescherming, Kennisontwikkeling, Kennisontsluiting, Monitoring en Educatie. Voor het project is samengewerkt met tal van externe partijen zoals gemeentes en stichtingen. Dit heeft geleid tot een verscheidenheid aan deelprojecten die door cofinanciering groter werden dan binnen het project gepland. Hieronder een beknopte indruk van het project met wat voorbeelden van de activiteiten per pijler. Eind 2021 volgt een uitgebreider verslag van project HommelHulp.

In het kader van de pijler Bescherming zijn o.a. diverse cursussen 'bijvriendelijk groenbeheer' georganiseerd, werden gemeenten ondersteund met inventarisaties en praktisch advies en zijn drie beschermingsplannen opgesteld voor bedreigde soorten hommels. Binnen Kennisontwikkeling zijn diverse onderzoeksprojecten afgerond, zoals Weide Hommelrijk (waarbij hommels in weidevogelgebieden werden onderzocht i.s.m. De Vlinderstichting) en Rijke Dijken van de Delta (zie elders in deze nieuwsbrief). Voor Kennisontsluiting werd een Europees Hommelsymposium georganiseerd en zal in 2022 een themanummer over hommels verschijnen van het tijdschrift Entomologische Berichten, evenals een nieuwe Veldgids Hommels. In het kader van Monitoring is het landelijk Meetnet Hommels zeer succesvol gestart en hebben vele tientallen tellers cursussen bijgewoond om hommels tot op soort te leren herkennen. Onder Educatie valt een diversiteit aan activiteiten zoals de Nationale Bijentelling en een veelheid aan mediaberichten omtrent hommels.

Linde Slikboer

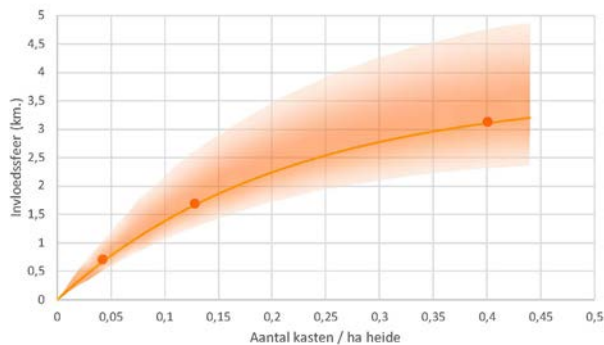
Richtlijn voor honingbijkasten op heideterreinen

In opdracht van de Rijksvastgoeddienst is de afgelopen twee jaar onderzoek uitgevoerd op enkele heideterreinen van Defensie. Daarbij was de vraag of er sprake is van concurrentie tussen honingbijen en wilde bestuivers, en zo ja in welke mate. Dit is gedaan aan de hand van waarnemingen van dichtheden honingbijen en wilde bestuivers in plots van 50x50 meter op verschillende afstanden van de honingbijkasten. Hierbij zijn alle bestuivers, inclusief de honingbij, per soort geteld. In de analyse zijn deze aantallen omgerekend naar dichtheden: aantallen individuen per vierkante meter bloeiende heide.

Uit dit onderzoek blijkt dat de dichtheid aan wilde bestuivers verder van de honingbijkasten waarneembaar hoger is dan dichterbij en dat de dichtheid aan honingbijen ongeveer even sterk afneemt met de afstand. Als gevolg daarvan neemt de verhouding wilde bestuivers / honingbijen toe met de afstand en dit verband is sterk significant. De invloedssfeer van de honingbijkasten hangt sterk niet-lineair af van de dichtheid aan honingbijkasten en is zelfs bij een zeer lage dichtheid (0,04 kasten per ha bloeiende heide) duidelijk waarneembaar. Bij een dichtheid van 0,13 per hectare was de invloedssfeer 1,7 km en bij 0,4 was dat zelfs 3,1 kilometer (zie figuur). Voor deze invloedssferen gelden aanzienlijke statistische onzekerheden. Deze doen echter niets af aan de aanbevelingen gedaan in het rapport aangezien die is gebaseerd op metingen en daarmee

Het eerste Europese hommelsymposium vond digitaal plaats.

Invloedsfeer (in km.) als functie van de dichtheid honingbijkasten per ha bloeiende heide. Oranje punten: beste schatting in dit onderzoek, van links naar rechts: Havelte (dopheide), Havelte (struikheide) en Doornspijk (struikheide). Getrokken oranje lijn: beste fit verzadigingscurve. Oranje band: onzekerheid (1 x standaarddeviatie).

objectiever is dan voorgaande richtlijnen. Aanvullende data kunnen de onzekerheidsmarges verkleinen en de aanbevelingen verder aanscherpen.

Richtlijn voor heideterreinen

Aan de hand van het model kan een richtlijn voor het maximum aantal honingbijkasten opgesteld worden.

Deze richtlijn gaat uit van een aantal aspecten:

- traditie van het plaatsen van honingbijkasten op het terrein;
- de grootte van het terrein;
- de oppervlakte bloeiende heide;
- het aantal locaties met honingbijkasten;
- het maximale aandeel van het terrein waarop concurrentiedruk op de wilde bestuivers wordt geaccepteerd.

Voor natuurterreinen zou het aandeel van de oppervlakte waarop concurrentiedruk wordt geaccepteerd naar ons oordeel en uitgaande van het voorzorgsbeginsel maximaal 25% mogen zijn.

Smit, J.T., Th. Zeegers & L. Slikboer 2021. Richtlijn plaatsing honingbijkasten op heideterreinen van defensie. – Rapport EIS2021-05, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden. Het rapport is te downloaden van onze website.

John Smit

Vliegend hert

Er gebeurt veel met betrekking tot het vliegend hert de laatste jaren. Niet alleen lijkt de uitbreiding zich voorzichtig voort te zetten, en begint de monitoring op gang te komen, ook wordt er op verschillende plekken gekeken naar de kwaliteit van de aanwezige biotoop en vooral wat er gedaan kan worden ten behoeve van het vliegend hert.

Monitoring

Dit jaar wordt voor het vierde jaar op rij gemonitord volgens een vast protocol. Een oproep via de sociale media heeft ervoor gezorgd dat er maar liefst 41 routes worden gelopen dit jaar waarvan 22 op de Veluwe. Als we dit aantal kunnen vasthouden voor de komende jaren dan kunnen we hopelijk iets zeggen over een trend in aantallen. Naast het standaardprotocol waarbij er een transect van 500 meter gelopen wordt, vindt er dit jaar ook een experiment plaats met een alternatieve methode, een zogenaamde puntmonitoring. Hierbij wordt op een locatie geteld, van een kwartier voor tot een kwartier na zonsondergang. Deze methode is vooral geschikt voor een monitoring van bijvoorbeeld een tuin, maar zou ook gebruikt kunnen worden om een bepaalde boom in een bosrand te monitoren. Een pilot met deze methode wordt momenteel in zowel Nederland als Engeland uitgevoerd om te zien of dit een geschikte aanvullende methode is om iets over aantalsveranderingen te kunnen zeggen. Een eerste analyse van de voorlopige resultaten van de transectmonitoring laat zien dat het aantal nul-waarnemingen veruit het aantal positieve waarnemingen overstijgt, ook op locaties waarvan bekend is dat er vliegend herten zitten. Dus die monitoringsmethode is er een gebleken voor volhouders.

Streefbeeld Veluwe

Naast veel onderzoek naar de verspreiding en de monitoring van het vliegend hert heeft de provincie Gelderland afgelopen winter ook een streefbeeld vast laten leggen voor het vliegend hert: waar werken we naar toe, en wanneer zijn we tevreden? De conclusie was luid en duidelijk. Een grote en robuuste metapopulatie van het vliegend hert op de Veluwe kan alleen verkregen worden door middel van een netwerk aan natuurlijke, ongestoorde bossen (bosreservaten) verbonden door middel van habitatcorridors, waarin op lange termijn altijd voldoende leefgebied voor het vliegend hert aanwezig is: oude, kwijnende en dode eikenbomen en voldoende open plekken door deels aftakelend bos.

Om dit meetbaar te maken is gesteld dat het verspreidingsgebied van het vliegend hert op de Veluwe uitgebreid moet worden van 245 naar 316 bezette kilometerhokken, waarbij 80% van de deelpopulaties onderling verbonden moeten zijn. De kwaliteit van het leefgebied wordt uitgedrukt in gemiddeld aantal bezette hectarehokken per kilometerhokken, welke verhoogd moet worden van 2,6 naar minimaal 5. Er wordt daarbij van uitgegaan dat ieder afzonderlijk hectarehok een voortplantingslocatie voorstelt, gezien de beperkte verspreidingscapaciteit.

De informatie uit het rapport zal meegenomen worden in het herstelplan bossen voor het Natura 2000-gebied de Veluwe.

Smit, J.T. 2021. Beoordelingskader doelrealisatie instandhoudingsdoelstelling van het vliegend hert in Natura 2000-gebied Veluwe. – Rapport EIS2021-02, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden. Het rapport is te downloaden van onze website.

John Smit

Deltaplan Biodiversiteitsherstel

EIS is sinds 2021 supporter van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Het Deltaplan is voortgekomen uit de onderzoeken naar insectensterfte en beoogt een kentering teweeg te brengen, waarbij allerlei maatschappelijke partijen samenwerken. De projecten en publicaties van EIS sluiten naadloos aan bij de doelstellingen van het Deltaplan.

Roy Kleukers

Natuurtijdschriften

Onlangs is de website Natuurtijdschriften.nl geheel vernieuwd. Op deze website zijn pdf's van een grote hoeveelheid Nederlandse natuurpublicaties opgenomen. Voor EIS is daarbij van belang dat de alle EIS-nieuwsbrieven (<https://natuurtijdschriften.nl/col/108>) en de meeste delen van NFM (<https://natuurtijdschriften.nl/col/107>) onlangs zijn toegevoegd.

Roy Kleukers & Ed Colijn

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Nummer 56 bevat weer een grote diversiteit aan onderwerpen. Een opvallende bijdrage betreft de naamlijst van enkele subfamilies uit de Ichneumonidae, met ruim 50 nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna. In dit nummer voor het eerst sinds lange tijd weer eens een korter artikel in de rubriek Waarnemingen en mededelingen. We willen deze rubriek nieuw leven inblazen, om de drempel te verlagen om een nieuwe soort voor Nederland te melden.

- 1 H. Wijnhoven & H. Cremers – De duifschachtmijt *Meitingsunes columbicus* nieuw voor Nederland (Acari: Prostigmata: Symbiophidae)
- 7 M. Boeken & J. Noordijk – *Megabunus diadema*, een nieuwe hooiwagen voor Nederland (Opiliones: Phalangidae)
- 15 S.A. de Waart, N.W. Thunnissen & R. Sluys – Nieuwe vondsten van exotische landplatwormen, waaronder vijf nieuwe soorten voor Nederland (Platyhelminthes: Geoplanidae)
- 29 J. Noordijk, O. Vorst, Th. Heijerman, G.J. Bloem & L.-J. Jan Nederlof – Gevestigde kevers in dierentuinkassen: *Ptilodactyla exotica* uit een voor Nederland nieuwe familie en *Cryptomorpha desjardinsii* (Coleoptera: Ptilodactylidae, Silvanidae)
- 39 C.J. Zwakhals – Nederlandse naamlijst van sluipwespen uit de subfamilies Pimplinae, Poemeniinae en Rhyssinae (Hymenoptera: Ichneumonidae)

- 59 Th. Heijerman & J. Noordijk – Loopkevers van het akkerlandschap Buijtenland van Rhon (Coleoptera: Carabidae)
- 69 M.P. de Zeeuw & R.M.J.C. Kleukers – Sprinkhanentrends bepaald met occupancy-modellen (Orthoptera)
- 81 A.P. Kersbergen & B. Achterkamp – Eerste vondst van de dansmug *Chernovskii orbicus* in Nederland (Diptera: Chironomidae)
- 87 M. Soesbergen – De roeipootkreeftjes *Cyclops divergens* en *Cyclops stagnalis* nieuw voor de Nederlandse fauna (Crustacea: Copepoda: Cyclopoida)

Waarnemingen en mededelingen

- 95 G.H.S. Kurstjens & P.W.M. van Beers – Eerste waarneming van de alpenboktor *Rosalia alpina* in Nederland (Coleoptera: Cerambycidae)

Roy Kleukers

Entomologische Tabellen

Gelijktijdig met NFM 56 komt ook weer een nieuw deel uit in de serie Entomologische Tabellen. In nummer 13 staan de Nederlandse slakkendoders (Sciomyzidae) centraal. Slakkendoders zijn fraaie vliegen die talrijk kunnen zijn in moerasgebieden. De larven van de meeste soorten leven van slakken. Uit Nederland zijn 67 soorten bekend.

Roy Kleukers

